

Vergaderjaar 2006–2007

27 428

Beleidsnota Biotechnologie

Nr. 84

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 12 juni 2007

De vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer¹ heeft een aantal vragen bij brief van 24 april 2007 (07-VROM-B-027) voorgelegd aan de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer naar aanleiding van het Algemeen Overleg inzake biotechnologie (Kamerstuk 27 428, nr. 83).

De minister heeft deze vragen beantwoord bij brief van 11 juni 2007. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Koopmans

De griffier van de commissie,
Van der Leeden

¹ Samenstelling:

Leden: Van Gent (GL), Van der Staaij (SGP), Poppe (SP), Snijder-Hazelhoff (VVD), Ondervoorzitter, Depla (PvdA), Van Bochove (CDA), Koopmans (CDA), Voorzitter, Spies (CDA), Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), Haverkamp (CDA), De Krom (VVD), Samsom (PvdA), Roefs (PvdA), Neppéus (VVD), Van Leeuwen (SP), Jansen (SP), Jacobi (PvdA), Van der Burg (VVD), Van Heugten (CDA), Vermeij (PvdA), Madlener (PVV), Ouweland (PvdD), Bilder (CDA) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (CU).

Plv. leden: Duyvendak (GL), Van der Vlies (SGP), Polderman (SP), Remkes (VVD), Crone (PvdA), Hessels (CDA), Koppejan (CDA), Ormel (CDA), Koşer Kaya (D66), Leijten (SP), Willemse-van der Ploeg (CDA), Kamp (VVD), Wolfsen (PvdA), Vos (PvdA), Zijlstra (VVD), Langkamp (SP), Gerkens (SP), Waalkens (PvdA), Van Beek (VVD), Schermers (CDA), Besselink (PvdA), Agema (PVV), Thieme (PvdD), Vietsch (CDA) en Ortega-Martijn (CU).

Virtueel Kenniscentrum Biotechnologie

Vragen gesteld door de leden van de CDA-fractie

1. Kunt u aangeven wanneer het Virtueel Kenniscentrum voor biotechnologie wordt opgericht?
2. Kunt u aangeven welke kosten zijn verbonden aan het oprichten van een Virtueel Kenniscentrum voor biotechnologie?

Vraag gesteld door de leden van de PvdA-fractie

9. Kunt u toelichten wat uw visie is op het Virtueel Kenniscentrum voor Biotechnologie en wat de stand van zaken van het Kenniscentrum is?

Vraag gesteld door leden van de SGP-fractie

36. De leden van de SGP-fractie hebben geen overwegende bezwaren tegen een Virtueel Kenniscentrum Biotechnologie, mits aan twee voorwaarden wordt voldaan:
 - het Kenniscentrum mag niet leiden tot structurele extra uitgaven;
 - het Kenniscentrum moet objectieve informatie verschaffen en mag geen promotie-instituut worden

Antwoord:

Ik deel de mening over het Virtueel Kenniscentrum zoals deze is weergegeven in de brief van 14 december 2006 door de staatssecretaris van VROM (TK II, 2006–2007, 27 428, nr. 78). Het Virtueel Kenniscentrum voor Biotechnologie is bijna gereed en zal op 14 juni 2007 door mij geopend worden. Vanaf die dag zal het voor een ieder te raadplegen zijn op www.ditisbiotechnologie.nl. Het Virtueel Kenniscentrum is een bundeling van bestaande informatie over biotechnologie op bestaande websites als onder andere: publiekswaarde van het Centre for Society and Genomics, de websites van het Nederlands Centrum voor Wetenschap en Technologie (Kennisslink en NEMO), Naturalis, het Erfocentrum en het Voedingencentrum. Het Virtueel Kenniscentrum heeft als doel reeds bestaande informatie over biotechnologie te structureren en ontsluiten voor een breed publiek. Het heeft uitdrukkelijk niet als doel om biotechnologie te promoten, om de acceptatie van de burger voor biotechnologie te vergroten, of nieuwe informatie over biotechnologie te maken. Door het Virtuele Kenniscentrum voor Biotechnologie in te richten als netwerk van bestaande initiatieven, kunnen de kosten beperkt blijven tot € 40 000 per jaar.

Risicoanalyse en voorzorgprincipe

Vraag gesteld door de leden van de PvdA-fractie

10. Een zorgpunt van de leden van de PvdA-fractie voor toelating in Europees verband is dat de analyses zich vooral richten op de volksgezondheid en minder op risico's voor de biodiversiteit. De leden van de PvdA-fractie willen uw opvatting weten over de wenselijkheid van het verder inzetten op een beoordeling van de risico's

Vraag gesteld door de leden van de SP-fractie

19. Co-existentie:
 - Hoe staat u tegenover het voorzorgsprincipe?

Antwoord:

Het is van groot belang dat de milieurisico's die verbonden zijn aan veldproeven en markttoelatingen van genetisch gemodificeerde organismen (ggo's) op een stringente wijze beoordeeld worden. Bij de beoordeling van deze risico's voor mens en milieu wordt daarom het voorzorgsbeginsel gehanteerd. Er zijn twee manieren om het voorzorgsbeginsel te hanteren. Er is een stroming die het voorzorgsbeginsel dusdanig strikt

hanteert dat alleen toepassingen van ggo's mogen worden toegestaan als er absolute zekerheid bestaat omtrent de veiligheid. De opvatting van dit kabinet is dat absolute wetenschappelijke zekerheid omtrent de veiligheid nooit is te verkrijgen. Het is belangrijk dat iedereen zich realiseert dat er niet zoiets bestaat als een nulrisico. Wel kunnen vele garanties ingebouwd worden zodat de veiligheid zo goed mogelijk gewaarborgd wordt. Het voorzorgsbeginsel wordt, conform uitleg van de Europese Unie (COM (2000) 1), toegepast bij de milieurisicobeoordeling van ggo's op grond van het Besluit ggo.

Ook bij individuele vergunningen speelt het voorzorgsbeginsel vervolgens een rol. Zo wordt er bij beoordeling onder meer gebruikt gemaakt van «worst case» scenario's. Bij twijfel of een bepaald nadelig effect op kan treden wordt er van uit gegaan dat het effect zeker op zal treden. In concrete gevallen van zulke onzekerheden kan dit leiden tot het verbieden van activiteiten, of het opleggen van aanvullende voorschriften.

Bij de milieurisicobeoordeling zijn er naast het voorzorgsbeginsel twee andere belangrijke principes, namelijk het «van geval tot geval»-principe en het «stap voor stap»-principe. Het «van geval tot geval»-principe houdt in dat elke veldproef of markttoelating op zichzelf wordt beoordeeld. Het «stap voor stap»-principe komt uit de Richtlijn 2001/18/EG: «de inperking van ggo's wordt geleidelijk en stapsgewijs verminderd en de schaal waarop de introductie plaatsvindt wordt geleidelijk en stapsgewijs vergroot, maar alleen indien uit de beoordeling van eerdere stappen met betrekking tot de bescherming van menselijke gezondheid en het milieu blijkt dat de volgende stap kan worden gezet». Tijdens elke stap worden de onzekerheden verbonden aan de milieu risicobeoordeling kleiner, en kan de aanvrager meer gegevens aanleveren over het ggo. Hiermee waarborgt de vergunningplicht dat alle activiteiten met ggo's vooraf worden beoordeeld op risico's voor mens en milieu. Het zorgpunt van de leden van de PvdA fractie dat bij markttoelatingen niet worden gekeken naar risico's voor mens en milieu is dan ook ongegrond. Er vindt wel degelijk een stringente beoordeling van de risico's voor bijvoorbeeld biodiversiteit plaats. Bij toelating van ggo's wordt namelijk altijd een beoordeling volgens Richtlijn 2001/18/EG uitgevoerd. Ook bij toelating volgens verordening 1829/2003 inzake genetisch gemodificeerde levensmiddelen en diervoeders wordt deze beoordeling overeenkomstig Richtlijn 2001/18/EG uitgevoerd.

Genetisch gemodificeerde anjer

Vraag gesteld door de leden van de PvdA fractie

12. Kunt u aangeven wat uw inzet is op het dossier voor de toelating van de genetisch gemodificeerde anjer? Hoe is bij de beoordeling van de risico's het aspect van biodiversiteit voldoende meegewogen?

Vraag gesteld door de leden van de SP fractie

21. Genetisch gemodificeerde Anjer

- Is de kleur van de anjer de enige reden waarom zij gemanipuleerd is?
- Wat zijn de (politieke) bezwaren bij andere lidstaten en waarom deelt u die niet?
- Kunt u de onafhankelijkheid van de EFSA garanderen? Zo ja, op welke manier?
- Het is bekend dat veel EFSA mensen banden met de industrie hebben. Zijn zij onafhankelijk?
- Hoe vaak geven zij negatief advies?

Antwoord:

Het doel van de genetische modificatie van de anjer was inderdaad de bloemkleur. Daarnaast bevat de anjer een gemodificeerd gen dat bij het kweekproces gebruikt is om de genetisch gemodificeerde anjer te kunnen selecteren. In de Europese markttoelatingsprocedure speelt het nut van de aangevraagde toepassing overigens geen rol in de beoordeling: er bestaat geen juridische ruimte om een aanvraag af te wijzen omdat er geen maatschappelijk nut is.

Omdat de aanvraag voor de markttoelating krachtens Richtlijn 2001/18/EG van de genetisch gemodificeerde anjer bij Nederland was ingediend, is Nederland de behandelend lidstaat voor dit dossier. Dit houdt in dat Nederland een beoordelingsrapport heeft opgesteld en dat heeft doorgestuurd naar de Europese Commissie en de andere lidstaten. In het beoordelingsrapport is rekening gehouden met mogelijke risico's, ook als het gaat om de biodiversiteit. Bij deze toelating vallen om een aantal redenen geen risico's voor de biodiversiteit te verwachten: het gaat niet om teelt, maar alleen om import van snijbloemen met een beperkte levensduur, waardoor sprake is van zeer beperkte zaad- en pollenproductie. Daarnaast heeft de anjer in Europa zeer weinig natuurlijke verwanten. Hierdoor is het risico op uitkruising naar de natuur minimaal. In het zeer onwaarschijnlijke geval dat uitkruising naar natuurlijke verwanten toch zou plaatsvinden zal dit geen onomkeerbare gevolgen hebben. De resulterende planten kunnen zich in de natuur niet handhaven en verder verspreiden.

Omdat er geen onaanvaardbare risico's voor de biodiversiteit en ook geen andere risico's voor mens en milieu te verwachten zijn, was het beoordelingsrapport van Nederland positief. De Tweede Kamer is op 21 maart 2005 op de hoogte gebracht van dit rapport (TK II, 2004–2005, 27 428, nr. 60). Het beoordelingsrapport is besproken met de andere lidstaten en de Europese Commissie. Tevens is de Europese voedselveiligheidsautoriteit (EFSA) om advies gevraagd. EFSA onderschreef in haar advies de bevindingen in het Nederlandse beoordelingsrapport en gaf een positief advies af.

Omdat bij stemming in het ambtelijk comité onder Richtlijn 2001/18/EG geen gekwalificeerde meerderheid voor of tegen de toelating was, is de markttoelating van de genetisch gemodificeerde anjer in de Milieuraad van februari 2007 besproken. In de Milieuraad stemde een eenvoudige meerderheid van lidstaten vóór de toelating. Een gekwalificeerde meerderheid werd echter niet bereikt. Conform de Europese regels mag de Europese commissie in zo'n geval het stemvoorstel vaststellen en tot toelating van de anjer overgaan.

Ingebrachte commentaren van andere lidstaten tijdens het beoordelingsproces waren bijvoorbeeld dat elke anjer apart geëtiketteerd moest worden en dat er op het etiket zou staan dat ze niet voor consumptie bedoeld waren. Ik deel deze zorg niet. Anjers worden incidenteel gebruikt als garnering bij bepaalde gerechten. Op een label op de verpakking van de anjers en in een folder die bij de bloemen is gevoegd komt een vermelding te staan dat het om genetisch gemodificeerde anjers gaat die alleen bedoeld zijn voor sierdoeleinden. Hieraan kan een ieder die de anjers koopt zien dat ze niet voor consumptie bedoeld zijn. Overigens is uit een toxiciteitsstudie gebleken dat de anjer bij consumptie niet gevaarlijk is voor de gezondheid.

Bij de stemming in de Milieuraad werd niet door alle lidstaten de redenering achter hun stempositie toegelicht. Enkele van de lidstaten die tegen de toelating van deze anjer hebben gestemd waren van mening dat meer informatie over de anjer nodig was alvorens een positieve beoordeling

kon worden afgegeven. Sommigen vonden een karakterisatie van het hele genoom noodzakelijk. Ik acht deze informatie-eis buitenproportioneel. Naar mijn mening moet alle informatie die nodig is om een betrouwbare risicoanalyse uit te voeren door de aanvrager worden aangeleverd (de «need-to-know» gegevens). Daarbij gaat het om de gegevens die een vergelijking met de gangbare landbouw- en veredelingspraktijk mogelijk maken: is er ten gevolge van de genetische modificatie sprake van meer risico's dan bij de gangbare veredeling? Ik ben echter niet van mening dat aanvragers kunnen worden verplicht meer informatie aan te leveren dan noodzakelijk is voor die beoordeling («nice-to-know» gegevens).

Ik zie geen reden om te twifelen aan de onafhankelijkheid van de EFSA. De EFSA is een transparante organisatie. De leden van het «GMO panel» zijn verplicht verklaring af te geven over hun eventuele betrokkenheid bij werkzaamheden op het gebied van de biotechnologie. Die verklaringen zijn evenals een beknopt CV in te zien op de internetpagina van de EFSA. Op deze manier garandeert EFSA haar eigen onafhankelijkheid. Uit de verklaringen en CV's blijkt dat het voornamelijk mensen zijn uit de academische wereld met ruime ervaring op het gebied van bioveiligheid en/of voedselveiligheid en de daarbijbehorende risicoanalyses. Die ervaring is doorgaans opgedaan bij een overheidsinstantie. De voorzitter van het panel is bijvoorbeeld gepensioneerd en verbonden aan het Nederlandse voedselveiligheidsinstituut RIKILT, en nooit werkzaam geweest in het biotechnologische bedrijfsleven. Ongetwijfeld zitten in het panel ook leden die wel werkervaring opgedaan hebben in het bedrijfsleven. Dat is onvermijdelijk bij het samenstellen van een expertcommissie. Van «banden met de industrie» die de onafhankelijkheid van de EFSA in twijfel zouden trekken is evenwel geen sprake.

Tot op heden zijn de EFSA-adviezen voor toelating van genetisch gemodificeerde organismen altijd positief geweest. Dit komt mede omdat de procedure voor markttoelating langdurig is en voor een aanvrager veel tijd, geld en energie kost. Aanvragers worden vaak om aanvullende informatie gevraagd door de lidstaten of door EFSA. Er zijn meerdere discussierondes. Het komt voor dat aanvragers geen antwoord hebben op vragen, of niet kunnen voldoen aan verzoeken om aanvullende informatie. Deze aanvragen worden vaak (in een vroeg stadium) teruggetrokken en dan komt het niet tot een EFSA advies. De aanvrager bespaart zich dan de moeite van het voortzetten van de jarenlange procedure.

Vereenvoudigen wet en regelgeving

Vragen gesteld door de leden van de VVD-fractie

24. De leden van de VVD-fractie willen graag een reactie van het huidige kabinet op de voorliggende stukken.
25. Bent u het met de leden van de VVD-fractie eens dat het voorliggende voorstel over vereenvoudiging van wet- en regelgeving niet ver genoeg gaat?
26. Bent u met de leden van de VVD-fractie van mening dat er boven de Europese regelgeving geen extra Nederlandse top zou moeten zijn?

Antwoord:

De voorliggende stukken betreffen het Virtueel Kenniscentrum, het fiche betreffende een voorstel voor het in de handel brengen van een genetisch gemodificeerde anjer en het rapport «verdere vereenvoudiging regelgeving biotechnologie». Voor de visie van het kabinet op de eerste twee stukken zij verwezen naar de antwoorden op vragen 1, 2, 9 en 36, respectievelijk 10, 12, 19 en 21.

Met betrekking tot het rapport «verdere vereenvoudiging regelgeving biotechnologie» en het kabinetsstandpunt daarop, deel ik u het volgende mee. De brief van de staatssecretaris van VROM (TK II, 2006–2007, 27 428, nr. 77) beschrijft hoe met de aanbevelingen uit het rapport wordt omgegaan. Ik deel niet de mening van de leden van de VVD fractie dat de voorstellen tot vereenvoudiging niet ver genoeg gaan. Het betreft bijvoorbeeld een aantal aanbevelingen op het terrein van biotechnologie bij dieren die worden meegenomen in de besluitvorming naar aanleiding van de Wet op de dierproeven en de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, die als ze worden uitgewerkt wel degelijk tot een belangrijke reductie van administratieve lasten zullen leiden. Het rapport geeft een gedetailleerde juridische beschouwing van de wet- en regelgeving voor biotechnologie, rekening houdend met een aantal randvoorwaarden, zoals een verantwoorde en zorgvuldige benadering van de biotechnologie en Europese wet- en regelgeving. Die randvoorwaarden houden ook in dat niet wordt getornd aan de veiligheid voor mens en milieu. De aanbevelingen strekken tot het gebruik van de ruimte binnen die randvoorwaarden, voor zover deze nog niet werd benut. Ook is in het rapport geconstateerd dat er geen sprake is van een Nederlandse top op Europese regelgeving. Bij een brede inventarisatie van zogenaamde «nationale koppen» op Europese regelgeving dat recentelijk is verschenen, kwam men wat betreft de wet- en regelgeving voor biotechnologie tot dezelfde conclusie. Wel is er in Nederland specifieke nationale regelgeving die niet gebaseerd is op Europese regelgeving. Dit betreft het Besluit biotechnologie bij dieren, dat er volgens het rapport «verdere vereenvoudiging van regelgeving op het gebied van biotechnologie» er toe leidt dat voor eenzelfde activiteit meer tijdrovende vergunningen nodig zijn, en sprake is van een dubbele ethische toets.

Dierproeven en biotechnologie bij dieren

Vragen gesteld door de leden van de CDA fractie

5. De leden van de CDA-fractie willen graag uw reactie op het voorstel voor opname van de Wet op de dierproeven in de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren (GWWD).
6. Kunt u aangeven binnen welke redelijke termijn het mogelijk is de aanbeveling om een vergunningaanvraag op grond van de GWWD door uniforme openbare voorbereidingsprocedure te vervangen door de reguliere besluitvormingsprocedure?

Vraag van de leden van de PvdA fractie

18. Bij de begrotingsbehandeling van LNV is een motie aangenomen die pleit voor een heffing op dierproeven in EU-verband. De minister van LNV heeft gezegd dat een heffing op dierproeven in EU-verband besproken gaat worden. Kan worden aangegeven wat de inzet op dit dossier zal zijn?

Vragen gesteld door leden van de SP fractie

20. De discussie over biotechnologie bij dieren is verzadigd. De Commissie Biotechnologie bij Dieren (CBD) verwacht dat verdere ethische toetsing niet zal bijdragen aan voortschrijdend inzicht in de ethische aanvaardbaarheid. Kunt u aangeven waarom voortschrijdend inzicht hier niet meer mogelijk is? Kunt u tevens aangeven wat de stand van zaken is met betrekking tot een eventuele verplichting in Europa tot een ethische toets bij biotechnologie bij dieren? Bent u bereid hierin het voortouw te nemen?
23. Motie Van Velzen over het in Europa agenderen van de heffing op dierproeven: Wanneer gaat u deze motie uitvoeren?

Vragen van de leden van de CU fractie

28. Het kabinet meldt dat bij verdere vereenvoudiging van regelgeving niet mag worden getornd aan een verantwoorde en zorgvuldige

toepassing van biotechnologie m.b.t. (milieu)veiligheid, dierenwelzijn en volksgezondheid. Voorstellen moeten volgens het kabinet passen binnen EU-kaders en er kan niet met principiële standpunten worden vooruitgelopen op de afronding van processen die zijn ingezet op basis van wetsevaluaties. De leden van de CU-fractie willen graag weten wat in dit verband wordt bedoeld met «principiële standpunten» en «afronden van wetsevaluaties»?

29. Het kabinet wil zo mogelijk ook tot vereenvoudiging van EU regels komen. Bent u bereid om op Europees niveau voor te stellen een ethische toets op dierproeven te bepleiten?
30. De aanbeveling voor de vervanging van de vergunningplicht voor biotechnologische handelingen bij dieren door een combinatie van algemene regels en een meldingsplicht roept vraagtekens op bij de leden van de CU-fractie. Door bijvoorbeeld proeven met ongewervelde dieren ten behoeve van biomedisch onderzoek blijft vergunningplicht toch juist nodig met het oog op de kans van ontsnappen van deze organismen naar de vrije natuur?
31. Wat moet worden verstaan onder «gestold beleid»? Is dat niet gewoon door de Kamer vastgesteld beleid?

Vragen gesteld door leden van de SGP-fractie

34. De regering wil bekijken om voor categorieën biotechnologische handelingen opnieuw een voorstel tot vrijstelling te doen. Dit terwijl de Kamer hierover nog maar enkele jaren geleden een zeer helder standpunt heeft geformuleerd. Wat de leden van de SGP-fractie betreft is het huidige nee-tenzij-beleid de uiterste grens tot waar de leden van de SGP-fractie kunnen en willen gaan. Aan u wordt gevraagd of u helder wilt aangeven dat u dit standpunt van het vorige kabinet niet deelt.
35. De leden van de SGP-fractie vragen u de aanbevelingen (brief staatssecretaris van VROM d.d. 27 november 2006, Kamerstuk 27 428, nr. 77) nog eens kritisch te bezien

Antwoord:

De minister van VWS heeft mede namens de minister van LNV in zijn brief van 28 december 2005 (TK II, 2005–2006, 30 618, nr. 2) toegezegd de mogelijkheden te bezien om te komen tot één toets voor de beoordeling van biotechnologische handelingen. In deze brief hebben beide ministers aangekondigd een besluit te nemen over de vereenvoudiging van de regelgeving op dit terrein op grond van een gezamenlijke reactie op de evaluaties van de Wet op de dierproeven en het Besluit biotechnologie bij dieren voor wat betreft het onderdeel biotechnologie bij dieren, en de uitkomst van het zogenaamde «bottom up-proces» met betrokken belanghebbenden. In de brief over «verdere vereenvoudiging van wet- en regelgeving biotechnologie» is bewust niet vooruitgelopen op de door beide ministers aangekondigde besluitvorming naar aanleiding van de evaluaties. Daarom zijn er in die brief geen principiële standpunten ingenomen over wat er na de evaluaties moet gebeuren.

Het «bottom up» proces is onlangs afgerond. De ministers van VWS en LNV zullen in de zomer van 2007 de beleidsvoornemens op dit terrein aan de Tweede Kamer toezenden. Daarbij zal een reactie worden gegeven op de voorstellen voor opname van de Wet op de dierproeven in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, op de vereenvoudiging van de besluitvormingsprocedure voor een vergunning op grond van het Besluit biotechnologie bij dieren en op mogelijke uitzonderingen op de vergunningplicht voor bepaalde, nauwkeurig omschreven categorieën biotechnologische handelingen. De beide ministers zullen de aanbevelingen uit het rapport «verdere vereenvoudiging regelgeving biotechnologie» bij de voorbereiding van hun beleidsvoornemens laten meewegen. Het

uitgangspunt is dat de vereenvoudiging niet mag tornen aan een (ethisch) verantwoord en zorgvuldig gebruik van proefdieren.

Bij brief van 8 september 2005 (TK 27 428, nr. 67) heeft de minister van LNV de evaluatie van het Besluit biotechnologie bij dieren aan de Kamer aangeboden. In de evaluatie wordt geconcludeerd dat de discussie over de ethische aanvaardbaarheid van biotechnologie bij dieren ten behoeve van medisch onderzoek op hoofdlijnen «verzadigd» is. Er worden nauwelijks nieuwe argumenten ingebracht. Verklarend hiervoor zou kunnen zijn dat de casuïstiek van de aangevraagde vergunningen in hoge mate vergelijkbaar is. Vrijwel alle aanvragen betreffen genetische modificatie van voornamelijk muizen ten behoeve van biomedisch onderzoek. Via de vergunningenprocedure biotechnologie bij dieren wordt beoogd inzicht te verkrijgen in de ethische aanvaardbaarheid van biotechnologische handelingen bij dieren. Volgens de evaluatie is de procedure wat dat betreft succesvol geweest. Biotechnologische handelingen met onder andere muizen en ratten ten behoeve van biomedisch onderzoek van een gedegen wetenschappelijke kwaliteit worden ethisch aanvaardbaar geacht. Aanvragen voor een vergunning voor het verrichten van deze biotechnologische handelingen worden getoetst conform de gehanteerde afwegingskaders en wettelijk vastgelegde procedures. Dergelijke aanvragen worden steeds toegekend. In die zin is er sprake van «gestold beleid».

Biotechnologische handelingen bij dieren worden getoetst op grond van de Wet op de dierenproeven, de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (Besluit biotechnologie bij dieren) en het Besluit GGO. Op grond van het Besluit GGO worden biotechnologische handelingen bij dieren getoetst op veiligheid voor mens en milieu. Dit betekent onder andere dat bij de afweging van risico's voor mens en milieu, de kans dat een genetisch gemodificeerd dier ontsnapt in de vrije natuur altijd wordt meegewogen. Dit blijft ook na aanpassing van het Besluit GGO het geval.

Tijdens de begrotingsbehandeling van LNV is de motie Van Velzen aangenomen waarin de regering wordt verzocht er in Europa op aan te dringen een heffing voor het gebruik van proefdieren in te stellen en de opbrengst van deze heffing te besteden aan het onderzoek naar alternatieven voor dierproeven. De minister van LNV heeft deze wens van de Tweede Kamer overgebracht aan de minister van VWS. Deze heeft tijdens zijn begrotingsbehandeling aangegeven waarom hij geen voorstander is van een dergelijke heffing en hij heeft een motie met het verzoek een dergelijke heffing in Nederland in te voeren ontraden. Eén van de argumenten tegen het instellen van een heffing is het risico dat een dergelijke heffing met zich meebrengt van vertraging van de kenniseconomie, met als resultaat dat het biomedisch onderzoek zich naar het buitenland verplaatst. Een heffing op Europees niveau zou dit risico verkleinen. De inzet van Nederland bij haar inbreng in Europa op de herziening van de dierproef Richtlijn 86/609/EEG op dit punt zal dan ook als volgt zijn: aandacht vragen voor het vergroten van de financiële mogelijkheden voor het onderzoek naar alternatieven van dierproeven. Mogelijkheden hiervoor zijn het creëren van een Europese heffing die rekening houdt met de bezwaren zoals die tegen een dergelijke heffing bestaan of als dit niet mogelijk blijkt via andere wegen financiële ruimte creëren zoals ruimte in de onderzoeksprogramma's van de EU. Hiermee kunnen de drie V's (verminderen, vervangen, verfijnen van dierproeven) die uitgangspunt zijn van het Nederlandse beleid ook verder gepromoot worden binnen de Europese context.

De Europese Commissie is momenteel bezig een ontwerptekst voor de herziening van Richtlijn 86/809/EEG op te stellen. Naar verwachting

verschijnt deze ontwerptekst rond de zomer, waarna de co-decisie procedure (Europese Raad en Europese Parlement) kan worden gestart. Bij de herziening van de dierproefrichtlijn 86/609/EEG heeft Nederland gepleit voor opname van een ethische toets. In de ontwerptekst is een ethische toetsing op projectniveau voorzien.

Coëxistentie

Vraag van de leden van de PvdA-fractie

11. Co-existentie is een essentieel onderwerp. De leden van de PvdA-fractie onderschrijven het belang om de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van besmettingen goed en wettelijk te regelen. Hoe staat het met het convenant dat zou worden afgesloten over deze problematiek? Bent u bereid de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid in een wettelijk kader vast te leggen?

Vragen gesteld door de leden van de SP-fractie

19. Waar staat het kabinet als het over het schadefonds gaat?

Bent u bereid de financiering in te trekken?

- Zo nee, wat is invulling van het «vervuiler betaalt principe» dan?
- Wat is uw reactie op het idee van de leden van de CU-fractie om te etiketteren als dieren met ggo gevoerd zijn op eindproduct?
- Bent u bereid om wetgeving te introduceren rond co-existentie?
- Bent u bereid om, bijvoorbeeld in de Wet Milieubeheer, iets vast te leggen over isolatieafstanden en aansprakelijkheid?
- Zijn er al afspraken over vervolgschade gemaakt?
- Hoe staat het met Europese regelgeving?
- Wat is de stand van zaken met betrekking tot de testlocaties?

Antwoord:

Om de keuzevrijheid van de consument en de producent in de primaire sector te waarborgen heeft de Europese Commissie richtsnoeren opgesteld voor het naast elkaar bestaan van biologische teelt, gangbare teelt en teelt met gg-gewassen (coëxistentie). Nationale coëxistentie maatregelen moeten ervoor zorgen dat boeren (waaronder de biologische landbouw) die «gg-vrij» willen produceren, dit kunnen blijven doen. In Nederland zijn afspraken over deze maatregelen in november 2004 vastgelegd in de «Coëxistentieafspraken Primaire Sector» (het «convenant coëxistentie»).

Sinds 2005 zijn de vier convenantpartijen LTO, Biologica, Plantum NL en Platform AardeBoerConsument – nu Nederlandse Akkerbouw Vakbond – in de Stuurgroep Coëxistentie Afspraken (SCA) bezig met de nadere uitwerking en praktische implementatie van deze afspraken en aanbevelingen. Belangrijkste onderwerpen zijn hier:

- het vaststellen van teeltmaatregelen in een Productschapverordening;
- het inrichten van een restschadefonds;
- het uitvoeren van een praktijktoets ter controle van de overeengekomen isolatieafstanden voor maïs.

Na overleg met de SCA heeft het HPA-bestuur op 10 november 2005 de productschapverordening voorlopig vastgesteld. Dit onder het voorbehoud dat de convenantpartijen het op 1 december 2005 eens zouden worden over de laatste aanvullingen en wijzigingen. Op deze datum is inderdaad overeenstemming bereikt. Daarmee is de verordening nu definitief vastgesteld en treedt deze op een door het HPA-bestuur nader te bepalen datum in werking. Dit moment van in werking treden hangt samen met de uitwerking van de andere coëxistentieafspraken door de SCA. Met de productschapverordening coëxistentie zijn verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voldoende geborgd. Verdere regelgeving rond

coëxistentie is daarom niet noodzakelijk. Later dit jaar wordt een evaluatie van de nationale coëxistentie maatregelen van de Lidstaten verwacht. Of uit die evaluatie Europese regelgeving voortkomt is nog niet bekend.

Schade waarvoor iemand juridisch aansprakelijk gesteld kan worden, kan verhaald worden middels het Burgerlijk Wetboek. Uit het restschadefonds wordt onvoorziene schade vergoed waarvoor geen partij aansprakelijk gesteld kan worden omdat alle betrokken partijen zich aan de coëxistentie-afspraken hebben gehouden. In de SCA wordt op dit moment overlegd hoe een restschadefonds ingericht kan worden.

Daarbij is het uitgangspunt dat een dergelijk fonds georganiseerd en gedragen wordt door het bedrijfsleven, niet door de overheid. Van «het intrekken van financiering» is daarom geen sprake.

Wél heeft de minister van LNV in 2005 aangegeven dat indien de afspraak uit het «convenant coëxistentie» dat ook biologische telers zullen bijdragen aan het «vullen» van het restschadefonds niet kan worden nagekomen, LNV hiervoor misschien een oplossing kan bieden. Dit blijkt echter direct te stuiten op de EU staatssteunregels.

Indien met vervolgschade bedoeld wordt «schade buiten de primaire sector» dan wel «ketenaansprakelijkheid», dan vormen afspraken hierover géén onderdeel van het «convenant coëxistentie» Het is aan marktpartijen om hierover zonodig private (contract) afspraken te maken.

De praktijktoets coëxistentie 2007 wordt uitgevoerd op 6 (test)locaties van 1 hectare verspreid over geheel Nederland. De zaailocaties worden binnen 30 dagen na het zaaien gemeld bij Dienst Regelingen en worden tot op perceelniveau openbaar gemaakt via het Register ggo teelt. Dit register is te raadplegen via de website van het ministerie van VROM.

Keuzevrijheid en etikettering

Vraag van de leden van de PvdA fractie

14. Met betrekking tot de etikettering vinden de leden van de PvdA-fractie dat alle onbedoelde contaminatie met genetisch gemodificeerde organismen boven de 0,9% vermeld dient te worden op de producten en dat daarbij de 0,1% grens het uitgangspunt is. Deelt u de mening dat consumenten recht hebben deze informatie en daarmee op een keuzevrijheid om al dan niet met genetische modificatie geproduceerde producten te kopen? Bent u bereid hier scherpe controle op uit te oefenen?

Vraag van de leden van de SP-fractie

19. Wat is uw reactie op het idee van leden van de CU fractie om te etiketteren als dieren met ggo gevoerd zijn op het eindproduct.

Vraag van de leden van de CU-fractie

32. Scheiding veevoerstromen in ggo vrij en ggo houdend is bezien van de keuzevrijheid van boeren en consumenten een moreel recht en zou een morele plicht moeten zijn. Over dit punt zijn in het verleden kamer-moties aangenomen, maar daarmee is weinig gebeurd. Bent u bereid dit punt op nationaal en Europees niveau op te pakken?

Antwoord:

De huidige ggo-verordeningen gaan uit van een etiketteringverplichting voor alle producten afkomstig van in de EU toegelaten genetisch gemodificeerde organismen, ongeacht of nog genetisch gemodificeerd materiaal aan te tonen of aanwezig is. Niet genetisch gemodificeerde producten kunnen vermengd raken met sporen genetisch gemodificeerd materiaal. Dit kan in principe gebeuren tijdens de teelt (uitkruising), maar ook bij het transport of het productieproces van producten. Deze minimale vermen-

ging is niet altijd vermijdbaar of technisch te voorkomen. Daarom is volgens de huidige ggo-verordeningen een uitzondering op de etiketteringverplichting mogelijk als er maximaal 0,9% vermenging met in de EU toegelaten genetisch gemodificeerd materiaal bestaat. Daarbij geldt als voorwaarde dat deze vermenging onvoorzien en technisch niet te voorkomen is.

Het Kabinet erkent het belang van keuzevrijheid van producent en consument om te kiezen voor (non) ggo teelt en (non) ggo producten. Deze keuzevrijheid is voldoende gewaarborgd middels de regels die de EU ggo verordeningen stellen aan etikettering. Diervoeders die materiaal bevatten die geheel of gedeeltelijk uit ggo's bestaan of daarmee zijn geproduceerd, moeten geëtiketteerd worden. De keuzevrijheid van producent wordt verder gewaarborgd door afspraken die betrokken sectorpartijen hebben gemaakt over coëxistentie.

Ik zie momenteel geen aanleiding om verdere maatregelen te nemen op nationaal of Europees niveau. Het aanbieden van ggo vrije diervoeders en eventuele maatregelen die daarvoor nodig zijn om veevoerstromen te scheiden acht het kabinet in de eerste plaats een zaak van marktpartijen.

Op grond van de bovengenoemde etiketteringverplichting behoeven dierlijke producten afkomstig van dieren die zijn gevoerd met ggo diervoeders geen ggo-etiket. Nederland heeft bij de totstandkoming van de EU ggo verordeningen hiermee ingestemd. De door de CU voorgestelde etikettering is nauwelijks handhaafbaar. Het idee hierachter is dat ggo en non ggo diervoeders in het maagdarmkanaal van dieren afgebroken worden tot dezelfde elementaire bouwstenen. Derhalve is geen verschil aantoonbaar tussen dierlijke producten afkomstig van dieren die wel of geen ggo diervoeders hebben gegeten.

Daarnaast ben ik van mening dat voornoemde etikettering niet zou leiden tot een versterking van de keuzevrijheid. Volgens informatie van het mengvoederbedrijfsleven bevat vrijwel al het mengvoer voor de gangbare veehouderij ggo grondstoffen. In mengvoeders voor alle dierlijke productiesectoren van de conventionele veehouderij worden (bijproducten van) soja en/of maïsgluten gebruikt. Deze veevoedergrondstoffen worden voornamelijk geïmporteerd uit Noord- en Zuid-Amerika. Een aanzienlijk deel van de soja en maïs uit deze regio is genetisch gemodificeerd. Alle EU lidstaten die deze veevoedergrondstoffen importeren hebben hiermee te maken.

NGI programma

Vraag gesteld door de leden van de CDA-fractie

3. De leden van de CDA-fractie willen graag voor 30 mei 2007 een schriftelijke reactie van de gezamenlijke opdrachtgevers (OCW, EZ, VWS, VROM en LNV) over de financiering 2007–2010 van het NGI.

Vraag gesteld door de leden van de PvdA-fractie

7. Kunt u, in overleg met uw collega's, uiterlijk 30 mei 2007 met een positieve uitspraak te komen over de financiering van het NGI programma?

Vraag gesteld door de leden van de VVD-fractie

27. Kunnen de vijf betrokken ministeries garanderen dat de financiering van het NGI voor de periode 2008–2012 voor de zomer is geregeld?

Antwoord:

Het kabinet onderkent het belang van voortzetting van het Netherlands Genomics Initiative (NGI). Precieze mededelingen over de voortzetting en omvang van financiering van NGI zullen met Prinsjesdag worden gedaan.

Overige vragen

Vraag gesteld door de leden van de CDA-fractie

4. Kunt u toezeggen dat er geen door de Rijksoverheid gevraagde en/of gefinancierde enquête komt over embryonale stamcellen?

Antwoord:

Nee. Ik vind het van belang dat de komende jaren de discussie over onderzoek met stamcellen verder gaat. Het Rathenau Instituut start een project «Dilemma's rond embryo-gebruik» dat tevens tot doel heeft de discussie te voeden. Op een gegeven moment zal ook onderzocht worden hoe de Nederlandse bevolking staat tegenover bepaalde handelingen met embryo's zoals het gebruik van embryo's om stamcellen uit te kweken. Omdat het niet eenvoudig is om over een technisch ingewikkeld onderwerp in brede lagen van de samenleving te debatteren ben ik blij met dit initiatief.

Vraag gesteld door de leden van de PvdA-fractie

8. Hoe wil het kabinet ontwikkelingen in de biotechnologie verder bevorderen en welke geldstromen komen daar in de komende tijd voor beschikbaar?

Antwoord:

Het kabinet acht biotechnologie en daaraan gerelateerde terreinen als genomics en bio-informatica van groot belang voor de ontwikkeling van maatschappelijk en economisch zinvolle innovatieve toepassingen in de gezondheidszorg, landbouw en voedselproductie, en in duurzame processen voor afvalzuivering en productie van bijvoorbeeld fijnchemicaliën en latere generaties biobrandstoffen. Het gaat daarbij niet specifiek alleen om de biotechnologie maar, afhankelijk van de toepassing, vaak om relevante combinaties van diverse wetenschaps- en technologiegebieden.

Gelet op de grote mogelijkheden die de moderne «life sciences» kunnen bieden, zal daarom binnen het nog in ontwikkeling zijnde kennis- en innovatiebeleid, naar verwachting ook ruimte zijn voor verdere stimulering van onderzoek en innovatie op voornoemde gebieden. De omvang van de hiervoor beschikbare toekomstige budgetten bij de bij biotechnologie betrokken departementen (met name OCW en EZ) is op dit moment nog niet te geven. Precieze mededelingen over deze budgetten zullen in de begroting met Prinsjesdag worden gedaan.

Het stimuleringsbeleid zal zich daarbij vanzelfsprekend moeten afspelen binnen de wettelijke kaders.

Vraag gesteld door de leden van de PvdA-fractie

13. De leden van de PvdA-fractie zijn van mening dat de grenzen van de contaminatie van uitgangsmateriaal zo scherp mogelijk moeten worden vastgesteld en wel op de detectiegrens. Hoe zult u zich in Europa op dit dossier inzetten?

Antwoord:

In de EU verordening voor ggo levensmiddelen en diervoeders is voor het eindproduct een grenswaarde van 0.9% vastgesteld voor vermenging met in de EU toegelaten ggo's waarboven etikettering zal moeten plaatsvinden. Dit onder voorwaarde dat deze vermenging onvoorzien of technisch niet te voorkomen is.

Om deze waarde in het eindproduct niet te overschrijden is het gewenst voor uitgangsmateriaal een lagere waarde te kiezen. Daarbij moet in acht genomen worden dat de kosten voor zaaizaadfors zullen toenemen naar-

mate de grenswaarde lager wordt vastgesteld. Kiezen voor de detectiegrens zal daarom economisch moeilijk realiseerbaar zijn. De Europese Commissie heeft een studie laten uitvoeren naar de drempelwaarden voor contaminatie van zaaizaad en daarbij ook gekeken naar de economische aspecten. Ik wacht voorstellen van de Europese Commissie voor drempelwaarden van zaaizaad af en zal mij inzetten voor drempelwaarden die tegemoet komt aan enerzijds de wens om deze zo laag mogelijk te hebben, anderzijds zal ik ook letten op de economische consequenties van de te kiezen drempelwaarde voor uitgangsmateriaal.

Vraag gesteld door de leden van de PvdA-fractie

15. Nanotechnologie, cisgenese technieken etc. vragen om een duidelijk kader met betrekking tot de beoordeling van die technieken. Vallen ze onder genetische modificatie en hoe moeten we de producten die afkomstig zijn uit deze technieken beoordelen.

Antwoord:

Het beoordelingskader ligt vast in het Besluit ggo en in Richtlijn 2001/18/EG. In het Besluit ggo en in Richtlijn 2001/18/EG staat de definitie van een ggo. De beoordeling of een organisme onder de regeling valt vindt plaats op basis van de techniek waarmee het tot stand is gekomen. Daarbij zijn een aantal technieken specifiek benoemd die leiden tot een ggo. Van andere technieken is bepaald dat deze niet tot een ggo leiden. Daarnaast zijn er technieken genoemd die wel leiden tot een ggo maar die vrijgesteld zijn van de regels die gelden voor een ggo. Een nieuwe techniek als cisgenese is niet specifiek benoemd. Echter, de ggo definitie is hiervoor duidelijk genoeg om vast te kunnen stellen dat producten die tot stand gekomen zijn via cisgenese vallen onder de ggo regelgeving. Andere technieken zijn minder gemakkelijk te plaatsen onder de ggo regelgeving. Ik heb de Europese commissie gevraagd om een werkgroep in te stellen om tot geharmoniseerde uitspraken op Europees niveau te komen.

Vraag van de leden van de PvdA-fractie

16. Het is voor de leden van de PvdA-fractie van eminent belang dat niet eenzijdig gekeken wordt naar de mogelijkheden van de biotechnologie en de genetische modificatie. Bent u het met de leden van de PvdA-fractie eens dat we ook onderzoek naar traditionele vermeerderingstechnieken niet mogen «vergeten»? Wat kan het kabinet daarvoor aan garanties afgeven?

Antwoord:

De overheid waarborgt de aandacht voor traditionele veredeling en vermeerderingstechnieken onder meer via de financiering van de op dit gebied relevante kennisinfrastructuur. Daarnaast financiert de overheid ook onderzoek naar klassieke verdelingsmethodes. In antwoord op vragen van kamer over het Technologisch Top Instituut Groene Genetica (TTI GG) heb ik aan gegeven dat het initiatief voor het oprichten van het topinstituut afkomstig is van de gehele breedte van de sector plantaardig uitgangsmateriaal. Het TTI GG richt zich vooral op projectvoorstellen op het gebied van veredeling voor de reguliere en biologische landbouw (TK 2006–2007, nr. 30 919).

Vraag gesteld door de leden van de PvdA-fractie

17. Hoe kijkt u aan tegen het inzetten van biotechnologie in relatie tot het bestrijden van ziekten en plagen, het resistent maken van gewassen het opwaarderen van gewassen met gezondheidsbevorderende stoffen? Hoe ziet u dit vraagstuk in internationaal perspectief en met

name in relatie tot ontwikkelingslanden? Welke rol zou de FAO daarin kunnen spelen?

Antwoord:

Biotechnologie kan als één van de beschikbare middelen gebruikt worden om methoden te ontwikkelen voor de bestijding van ziekten, plagen of het resistent maken van gewassen. Biotechnologie is hierbij een middel en geen doel.

Het Nederlandse beleid is erop gericht de kansen die de moderne biotechnologie biedt, verantwoord en zorgvuldig te benutten. Dit kan echter alleen onder waarborging van de veiligheid voor mens en milieu, transparantie van de besluitvorming, de keuzevrijheid voor consument en producent en de ethische aanvaardbaarheid (= kansen verantwoord en zorgvuldig benutten).

De inzet van biotechnologie (inclusief genetische modificatie) is in eerste instantie een afweging die bedrijven maken voor het produceren van voedsel, vaccins, bij ontwerpen van industriële processen etc. Bij die keuze wordt een integrale afweging gemaakt tussen de technische mogelijkheden, de eisen die (door de overheid) gesteld worden ten aanzien van milieu- en voedselveiligheid en ethische toelaatbaarheid, en de opvattingen van consumenten en andere belanghebbenden. Ongeacht het nut van de toepassing worden alle toepassingen volgens hetzelfde stringente regime beoordeeld op de risico's voor mens en milieu. Het is binnen de huidige regelgeving niet zo dat bij een hoger nut een groter risico aanvaard kan worden. Voor elke toepassing geldt: de risico's voor mens en milieu moeten verwaarloosbaar klein zijn.

Vanuit een internationaal perspectief, met name in relatie tot ontwikkelingslanden, dient de keuzevrijheid en soevereiniteit van andere landen als uitgangspunt voor het beleid, onder aanname van zorgvuldig handelen zoals vastgelegd in internationale afspraken zoals FAO Codex Alimentarius, de Convention on Biodiversity en het Biosafety Protocol, de International Treaty on Plant Genetic Resources in Food and Agriculture (ITPGRFA), en de WHO. Uiteraard gelden daarnaast de regels van het Europese en het Nederlandse toelatingsbeleid in het geval van import van ggo's naar Nederland.

Door NL wordt de ontwikkeling van het (internationale) raamwerk voor zorgvuldig handelen actief ondersteund. De rol van de FAO zit vooral in de normering (Codex Alimentarius en het ITPGRFA) en, beperkt, op capaciteitsopbouw, met name in ontwikkelingslanden. Nederland heeft met FAO een partnerschap waarbinnen o.a. aandacht is voor voedselzekerheid en biodiversiteit.

Vraag gesteld door de leden van de SP-fractie

22. Ggo's

Hoe kon het gebeuren dat VROM veel te gemakkelijk toestemming heeft verleend voor proeven in de open lucht, terwijl de locaties niet bekend waren? Waar ligt de eindverantwoordelijkheid?

Bent u bereid een kosten-baten analyse uit te voeren, aangezien sprake is van overheidsfinanciering?

Antwoord:

Voor het antwoord op deze vraag verwijs ik naar eerdere antwoorden op de vragen van het lid Van Velzen (SP) over de aanduiding van de locatie van veldproeven met genetisch gemodificeerde gewassen. (Ingezonden 14 maart 2007 kenmerk 2060709530) Voor wat betreft de eindverantwoordelijkheid als het gaat over veldproeven beslis ik op aanvragen voor veldproeven in overeenstemming met de minister van LNV.

Ik weet niet op welke overheidsfinanciering u doelt. De proeven van BASF uit de vernietigde vergunningen worden niet door de overheid gesubsidi-

eerd. De vraag of ik bereid ben om een kosten-baten analyse uit te voeren is derhalve niet relevant.

Vraag gesteld door de leden van de CU-fractie

33. Worden de nieuwe vraagstukken op het terrein van de biotechnologie onderkend? Zo ja, hoe denkt u op deze punten oplossingen te kunnen bieden?

Antwoord:

Nieuwe vraagstukken verbonden aan ontwikkelingen in de biotechnologie worden gesignaleerd in de Trendanalyse biotechnologie. De Trendanalyse biotechnologie 2007 zal naar verwachting in juni 2007 verschijnen. Ik zal u snel daarna de reactie van het kabinet op de Trendanalyse aanbieden, inclusief eventuele in de Trendanalyse beschreven vraagstukken.